



Suitsupääsuke – aasta lind 2011

Kokkuvõte

Suitsupääsukesele pühendatud 2011. aasta on lõppenud ja saabunud on aeg teha möödunud suitsupääsukese aastast kokkuvõtteid. Suur tänu kõigile teile, kes te ei pidanud paljaks hoida suvi läbi silm peal oma „allüürnikel“, võtsite osa fotokonkursist ja tutvustasite oma lastele, lastelastele või õpilastele pääsukeste elu rööme ja muresid joonisfilmide abil!

Teemegi nüüd ülevaate suitsupääsukese-aasta olulisematest tegevustest ja uutest teadmistest meie rahvuslinnu käekäigu kohta, mida me teie abiga teada saime.

Kodukoha pääsukeste loendus 2011

Eesti Ornitoloogiaühing taasalusas vahepeal soikunud „Kodukoha pääsukeste“ projekti, mille käigus oodati andmeid kahe savipesades pesitseva pääsukese – suitsu- ja räästapääsukese – tänavusuvisse arvukuse ning pesitsusedukuse kohta. Osalenute arv ja saadud tagasiside olid väga rõõmustavad: oma kodukoha pääsukeste tegemisi vaatles sel aastal terasemalt vähemalt 250 inimest 130 vaatluskohas üle Eesti. Kõige rohkem vaatluskohti oli Harju- ja Raplamaal (vastavalt 27 ja 20), kuid andmeid laekus kõikidest maakondadest.

Meile laekus teavet mõlema pääsuliigi kohta peaaegu võrdselt – kirja pandi 305 suitsupääsukese ja 288 räästapääsukese pesa, kokku seega ligi 600 pesa.

Suitsupääsuke

Loendustulemustest selgus, et meie suitsupääsukeste **pesakohad** asuvad valdavalt lautades ja tallides, kuurides, põõningutel, küünides, aga ka saunades, välikäimlates, garaažides ja tuulekodades. Ühes majapidamises pesitses keskmiselt 3,2 paari suitsupääsuke, kuid kõige sagedamini oli siiski üks või kaks pesa, harvem 3 või 4 pesa. Seevastu ühes Viljandimaa talus oli koguni 27 asustatud pesa.

Teadagi on, et suitsupääsuke meelitavad ligi nii **loomapidamisega** paratamatult kaasnevad kärbsed kui ka sääskedest ja teistest putukatest kihavad märgalad, kust lisaks toidule saab ka pesaehitusmaterjali koguda. Möödunud suvistest andmetest selgub, et kariloomade ja kodulindudega majapidamistes on asustatud suitsupääsukeste pesade arv märkimisväärselt suurem – keskmiselt 5,4 pesa. Eriti soodsalt mõjub pääsukeste arvule veiste pidamine – 8,3 pesa majapidamise kohta. Majapidamistes, kus kariloomi ei peeta ning on vaid kassid-koerad, elab keskmiselt vaid 2,2 pääsupaari.

Veekogude tüübi ja läheduse mõju pääsukeste arvule oli samuti silmatorkav. Suitsupääsukeste pesi on keskmisest rohkem jõe, järve või mere läheduses (4,4 pesa). Eriti soodsat mõju avaldab järv (6,7 pesa). Ning kui on olemas mõlemad soodsad tingimused – kariloomad ja jõgi, järv või meri – kasvab asustatud pesade arv 2,5 korda (7,75 pesa)!

Meie suitsupääsukeste **pesitusperiood** võib kesta koguni 5 kuud. Põhjus seisneb selles, et kuigi osad linnud asuvad pesitsema erandlikult vara või hilja, võivad paljud linnud pesitseda suve jooksul 2-3 korda. Näiteks mullu suvel võttis kahekordse pesitsemise ette 13% pääsukesepaaridest ning 1% ehk 3 paari kasvasid üles isegi kolmanda pesakonna. Esimese pesakonna ehk kurna koorumine jaotus ühtlaselt



juuni teise (11 paari) ja kolmanda (10) ning juuli esimese dekaadi (10) vahel. Varaseimad pääsupojad koorusid 8. juunil ning hiliseimad, kolmanda kurna pojad alles 3. septembril! Esimene pesakond lennuvõimestus suitsupääsukestel 21. juunil, kuid enamasti juuli esimese (38 pesakonda) ja teise (32) dekaadi jooksul. Viimane pesakond lendas pesast alles 29. septembril.

2011. aasta **pesitsustulemused** näitavad, et suitsupääsukestel oli pesas keskmiselt vaid 4,1 poega, mis on 1990. aastate tulemustest (4,2-4,6 poega) märgatavalt halvem. Millest see tuleneda võis – kas tavapärasest kurnavamast kevadrändest, pääsukestele ebasobivast ilmast Eesti eri paigus või mingitest muudest asjaoludest – on raske öelda. Küll aga võis märgata piirkondlikke erinevusi. Tublisti rohkem poegi oli Saare- ja Hiiumaa pääsupesades (vastavalt 4,6 ja 4,5) ning keskmisest vähem Harju-, Viljandi- ja Läänemaa pesades (3,6–3,8). Saaremaalt tuli ka tänavune poegade arvu rekord – 8 poega ühes pesas.

Analüüsidest selgus, et veekogude lähedus mõjutab küll pesade arvu, kuid mitte **pesakondade suurust**. Kariloomade pidamise puhul võib siiski positiivseid seoseid näha: kariloomade ja eriti veiste pidamine suurendab veidi pesakondade keskmist suurust (vastavalt 4,2 ja 4,4 poega).

Räästapääsuke

Räästapääsukesed jätavad oma pesakausi serva vaid väikese ava, mistõttu on linnuhuvilistel üpris raske jälile saada, millal pojad kooruvad või mitu poega üldse pesas on. Seepärast laekus ka selle linu pesitsusstatistikat märksa vähem kui suitsupääsukeste kohta. Kui just igapäevaselt pesa läheduses ei viibi ja väljalennuhetkel kohal ei ole, ei pruugigi tegelikku poegade arvu teada saada. Kuid suureks abiks olid laekunud andmed sellegipoolest!

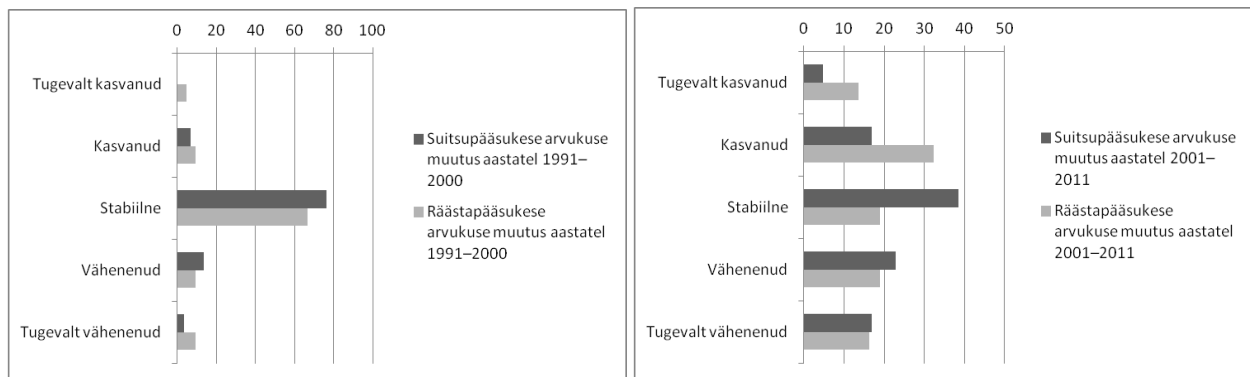
Tavapäraselt algab räästapääsukeste pesitsemine suitsupääsukesest veidi hiljem, nõnda ka möödunud aastal. **Pesitsemiseks** valisid nad üsna üksmeelselt hoonete räästaalused. Varaseim poegade koorumine registreeriti kuupäevaliselt 22. juunil, valdavalt aga toimus see juuli esimesel dekaadil. Kuigi teateid poegade väljalennust saabus juuni lõpust alates, sai see suurema hoo sisse peale 10. juulit. Enamasti lahkus esimene pesakond räästapääsukeste pesast juuli kolmandal ja augusti esimesel dekaadil. Räästapääsukesed pole teise pesakonna üleskasvatamisel nii innukad kui suitsupääsukesed. Sellegipoolest otsustas 3,5% räästapääsukestest seda proovida, mistõttu viimane pesakond lahkus alles 5. septembril.

Räästapääsukeste **pesas** oli keskmiselt 3,4 poega ning pesasid ühe paiga kohta oli keskmiselt 6,3. Analüüsisime ka räästapääsukeste puhul, kas loomapidamine või veekogude lähedus soodustab liigi pesitsemist. Erinevalt suitsupääsukesest ei ole loomapidamisel olulist tähtsust. Küll aga selgus, et räästapääsukesed ei armasta oma pesi veekogudest kaugemale ehitada ning ükskõik millise veekogu (tiik, kraav, jõgi, järv või meri) läheduses on pesade arv keskmisest kõrgem (6,86–7,5 pesa). Usaldusväärseid seoseid, nagu suurendaks pesakonda veekogude läheduse või loomapidamine, ei leitud.



Hinnangud pääsukeste arvukuse muutuste kohta

Küsisime ankeedis inimeste arvamust, kuidas on pääsukeste arvukus viimasel kahel kümnendil muutunud (vt. joonis lk 3). Perioodil 1991–2000 räästapääsukese arvukuses selgeid suundumusi ei täheldatud, kuid viimasel kümnendil hinnati nende arvukust pigem kasvavaks kui kahanevaks (vt joonis). Suitsupääsukese puhul on vastajad väikest taandumist märganud juba 1990. aastatel. Viimasel kümnendil hinnati meie rahvuslinnu arvukust aga võrdselt vähenevaks või stabiilseks, kasvu märkas vaid viiendik vastanutest. Mitmed vaatlejad märkisid, et pääsukeste pesitsemise on lõpetanud kas majade soojustamine või loomapidamise lõpetamine.



Hinnangud räästa- ja suitsupääsukese arvukuse muutustele aastatel 1991–2000 ja 2001–2011.

Kodukoha pääsukeste loenduse taqasisidest

Väga paljud pääsukeste loendajad ei pidanud paljaks jagada aasta linnu tööruhuga ka oma elamusi ja tähelepanekuid. On suur rõõm lugeda, kuidas inimesed naudivad suitsupääsukeste sidistamist ning nende eluolu jälgimisest on saanud suve lahutamatu osa. Samuti on hea meel selle üle, et kui lindudel on mingi mure olnud – kas pesa alla kukkunud või kass tülitamas – siis on ikka püütud leida linnusõbralikku lahendust. Näiteks pole peetud paljaks kas või terve puuriit ümber laduda, ikka vaid selleks, et saaks puuriida taha kukkunud pääsupesa koos poegade kätte ja siis vana tossuga uuesti lae alla riputada! Allakukkunud pesapoegi pandi ka teistesse naaberpesadesse „lastehoidu“, mis on igati eeskujulik käitumine. Mitmel juhul seisati ehitustööd ja oodati, kuni pääsuke oma pojad üles kasvatab.

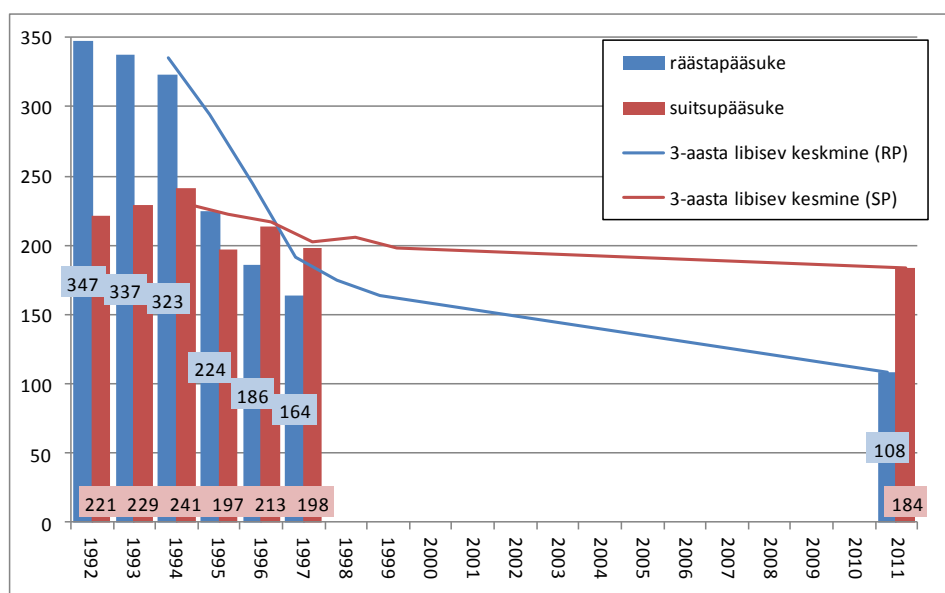
Pesade purunemine pesitsemise käigus on väga levinud probleem ja mõnes paigas juhtub nii aastast aastasse juhtub. Seepärast **julgustame majaomanikke pääsukestele pesitsusaluseid üles panema**. Piisab ka kahest nurkapidi kokku löödud lauast ja pesa püsib sellisel riulil palju kindlamini. Seda ja muid nippe leiab suitsupääsukese kodulehelt www.eoy.ee/suitsupaasuke.

Põhiliseks murekohaks mõlema pääsukeseliigi puhul peeti väljaheiteid. Õnneks leiti ka siinjuures häid lahendusi – võtame kas või Anneli ja Marguse näite Raplamaalt:

„Kui pojad koorusid ja pisut kasvasid, tekkis probleem väljaheidetega. Vanalinnud olid nagunii meie mööbli täis sirtsutanud, aga nüüd olid tegijad just need uued kodanikud. Pesa asub välisseina ja laetala nurgas. Abikaasa tegi siis pääsukestele prill-laua: kinnitas pesast ca 30 cm madalamale seina külge laua, millele panime paberi. Võõristasid nii pool päeva, aga pojad olid hirmust olulisemad ja meie koostöö sujus hästi.“

Pääsukesed Häädemeeste seirealal

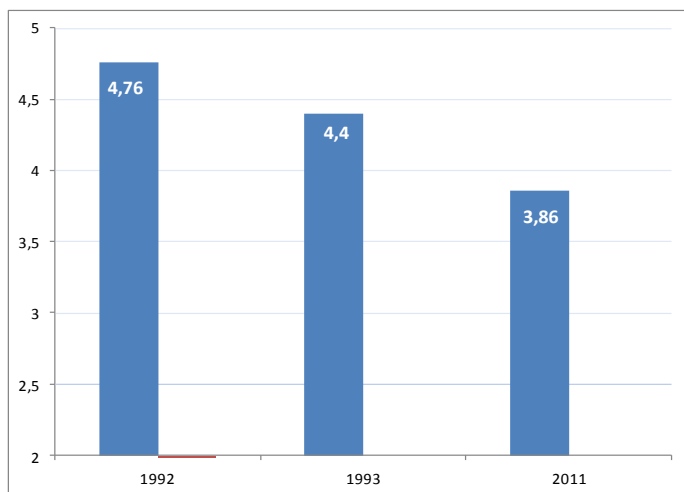
2011. aasta suvel kordasime suitsu- ja räästapääsukeste seiret ligikaudu 100 km² suurusega Häädemeeste seirealal Pärnumaal. Kontrolliti 104 pesitsemiseks sobivat hoonet ja rajatist ning registreeriti 184 paari suitsupääsukeste ja 108 paari räästapääsukeste pesitsemine (vt. joonis lk 4). Ühes asustatud pesapaigas pesitses keskmiselt 4,1 suitsupääsukese ja 5,4 räästapääsukese paari. Kuigi juba 1990. aastatel oli märgata kummagi liigi arvukuse langust, siis 2011. aasta tulemusega kõrvutades on pilt veelgi dramaatilisem (vt joonis). Räästapääsukese poolt asustatud pesi on 20 aastaga jäänud enam kui 3 korda ja 15 aastaga 1,5 korda vähemaks. Suitsupääsukeste pesi on võrreldes parima, 1994. aastaga jäänud vähemaks veerandi võrra.



Suitsupääsukese ja räästapääsukese arvukuse muutused Häädemeeste seirealal 1992 – 2011.

Suitsupääsukese puhul on aga eriti murettekitav asjaolu, et **20 aastaga on seireala suitsupääsukeste pesast „ära kadunud“ üks poeg** – kunagise 4,76 poja asemel oli mullu esimeses kurnas vaid 3,86 poega (vt. joonis lk 5)! Ühe aasta vaatluste põhjal on raske järeldada, kas on tegemist pikemaajalise sigimistulemuste langusega või pigem 2011. aasta eripäraga. Kas viimast saaks põhjendada tänavuse rändelt tagasipöördumise hiline misega ja/või vanalindude kesise vormiga, halbade ilmastikuoludega (kuigi üldjoontes oli Edela-Eesti suvi üpris soodne mõõduka vihma ja päikesepaistega)? Tavapärasest rohkem võis pesapaikadel näha ka ühte või mitut surnud poega.

Teistkordselt pesitsevaid paare oli tänavu keskmisest enam. Kuivõrd pesitsushooaja kogutulem sõltub rohkem pesitsuskordade arvust kui üksiku pesakonna suurusest, siis lõppkokkuvõttes oli 2011. aasta pääsukeste põlvkonna suurus keskmise lähedal. Räästapääsukeste arvukuse taandumine on aga jätkunud ja nii näiteks Häädemeeste suurfarmi hoonetel, kus 1980. aastate keskpaigas pesitses 80–100 räästapääsukese paari, pole neid 2011. aastal enam ühtegi! Liigi vähearvukaks muutumine, varjuline ja kõrgel pesitsemine ei hõlbusta ka sigimistulemuste seiret ning seetõttu ei ole teada, kas olulisemat rolli mängib vähenenud pesitsusedukus või vanalindude suurem rändel ja talvitusajaladel.



Keskmine poegade arv suitsupääsukese esimeses kurnas Häädemeeste seirealal.

Tehispesad

2011. aastal katsetati Eestis esimest korda ka suitsu- ja räästapääsukestele mõeldud tehispesi, mis on valmistatud saksa firma *Schwegler* poolt saepuru ja betooni segust. Tahtsime teada saada, kas need võiksid sobida ka siinsetele pääsukestele. Mõlema liigi jaoks seati üles kokku kaksteist pesa, kuid pääsukestepoolne vastuvõtt oli esimesel aastal jahe. Neisse asus elama vaid üks suitsupääsukeste paar ning ühte suitsupääsukesele mõeldud pessa ka hall-kärbsenäpp. Pesade katsetamist jätkatakse siiski ka järgmisel aastal, sest praegu pole selge, kas põhjuseks oli tehispesade hiline paigaldus või räästapääsukeste puhul ka liiga kitsas lennuava.

Joonisfilmid suitsupääsukesest

Suitsupääsukese aastal valmisid kaks animatsiooni, mis aitavad tutvustada suitsupääsukeste eluolu ja muresid. Nooremale vanusrühmale ja nende vanematele suunatud joonisfilmi „Jänku-Juss vaatleb suitsupääsukest“ eesti- ja venekeelseid versioone on praeguseks vaadatud üle 75 000 korda ning vaatajate arv suureneb iga tunniga. Kooliealistele ja vanematele on kindlasti meelepärasem Chintis Ludgreni poolt tehtud animatsioon „Suitsupääsukese raskest elust“, mis on kogunud eesti keeles ja ingliskeelsete subtiitritega kokku üle 5600 vaatamise ja leidnud positiivset vastukaja ka ingliskeelsete inimeste seas. Tegemist on kindlasti hea õppematerjaliga ka koolitundidesse! Mõlemaid animatsioone saab vaadata suitsupääsukese kodulehelt <http://www.eoy.ee/suitsupaasuke/meedia/animatsioonid/>.

Fotokonkurss „Fookuses on pääsuke!“

Aasta teises pooles toimunud fotovõistlusele laekus 191 autorilt kokku 580 pilti, millest täiskasvanute üldarvestuse kategooriasse mahtus 497 ning noorte kategooriasse 83 fotot. Osalejatest noorim oli 10- ja vanim 73 aastane. Laekunud töid hindas žürii koosseisus Arne Ader, Riho Kinks, Mati Kose, Heiko Kruusi ja Toomas Tuul. Žürii esimees Mati Kose hindas fotokonkurssi kordaläinuks, sest osalejate arv ning tööde tase ja erinevate teemade kaetus tegid žürii töö põnevaks ja parimate sõelumise keeruliseks ülesandeks. Peaauhinna võitis Sven Začek foto eest „Ühe vesineitsiku lõpp“, kellele läks ka üldarvestuse esimene auhind foto eest „Pisike propeller“. Noortearvestuse esimene koht läks Anete Mootsele foto eest



“Kaksikud”. Konkursil esiletõstetud töödest valmis ka rändnäitus, mis avati Lennart Meri Tallinna lennujaamas 2012. aasta jaanuaris. Nende ja teiste konkursi võitjate töödega saab tutvuda ka suitsupääsukese kodulehel www.eoy.ee/suitsupaasuke/fotokonkurss.

Aasta lind teistes maades

Suitsupääsuke oli valitud 2011. aasta linnuks ka Hollandis ja Lõuna-Aafrika Vabariigis.

Hollandi aasta linnu kampaania sarnanes osaliselt meie omaga. Hollandis toimus niisamuti kodukoha pääsukeste loendamise aktsioon ning maapiirkondades jagati suitsupääsukeste teemalisi plakateid ja voldikuid. Vabatahtlike linnuhuviliste ja ornitoloogide koostöös inventeeriti 170s juhuslikult valitud 2,5x2,5 km suuruses uurimisruudus suitsupääsukeste pesitsemist ja sealset maastikku ning võrreldi 1993. aasta tulemustega. Hollandlaste mure seisneb selles, et suitsupääsukeste arvukus kahaneb neil teadmata põhjustel kiirusega 2% aastas. Hollandi linnu-uuringute keskus SOVON töötas seepärast välja populatsioonimudeli, et ennustada suitsupääsukeste asurkonna seisundi edasisi muutusi. Lisaks tahavad hollandlased teada, milliseid rändeteid nende suitsupääsukesed kasutavad Lõuna-Aafrikasse lendamiseks, mistõttu kinnitati 50 pääsukele selga ülikerged (0,8g) geolokaatorid. Selleks, et nendest tehnilistest vidinatest info kätte saada, peab saabuval kevadel need moodsad suitsupääsukesed uuesti kinni püüdma ning andmed arvutisse laadima. Jääme tulemusi ootama!

Lõuna-Aafrika Vabariik on aga paik, kus miljonid Euroopa suitsupääsukesed veedavad oma talveperioodi. Lisaks suitsupääsukeste tutvustamisele meedias korraldatakse veel praegugi Lõuna-Aafrika märgaladele õhtuseid linnuretki, kus osalejad saavad jälgida miljonite suitsupääsukeste sisselendu ööbimispaika.

* * *

Kuigi aasta linnu rändtiitlit kannavad juba liiva- ja väiketüll, jätkub lähiaastatel kindlasti „Kodukoha pääsukeste“ projekt. Samuti jäävad suitsupääsukese kodulehele üles pääsukese-teemalised joonisfilmid, artiklid ja kogu info meie pääsukeste eluolu ja abistamisvõimaluste kohta: www.eoy.ee/suitsupaasuke.

Veel kord suur tänu kõigile osalejatele!

„Suitsupääsuke - aasta lind 2011“ projekti meeskond:

Meelis Uustal

Mati Kose

Aarne Tuule

Heiko Kruusi

Toomas Tuul

Projekti „Suitsupääsuke – aasta lind 2011“ toetas Keskkonnainvesteeringute Keskus.